

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ
ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ**

**ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА
ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

ПОРОДИЧНО НАСИЉЕ МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА

Кандидаткиње мр Љиљане Стевковић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију

26. март 2013.

Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију.

2. Састав Комисије

1. Проф. др Весна Николић-Ристановић, редовни професор, ужа научна област Криминологија, пенологија и виктимологија; изабрана у звање редовног професора 15.7.2009. године; запослена на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију,
2. Проф. др Александар Југовић, ванредни професор, ужа научна област Социјална патологија; изабран у звање ванредног професора 16.11.2009. године; запослен на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију.
3. Др Ивана Стевановић, научни сарадник, ужа научна област право, изабрана у звање научног сарадника 10.6.2009.године, запослена у Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

1. Љиљана (Миодрага) Стевковић
2. Рођена 11.06.1979. године у Сремској Митровици, Република Србија.
3. Магистарску тезу под називом *Утицај ране насилне виктимизације на насилничко понашање у одраслом добу* одбранила је 8.02.2013., у Београду.
4. Магистарска теза спада у научну област: Дефектолошке науке-Превенција и ресоцијализације лица са поремећајима у друштвеном понашању
5. Приказ научних радова са оценом

1. Стевковић, Љ. (2012) Евидентирање и приказ података о насилном криминалитету малолетника. У: В. Николић-Ристановић (ур.), *Евидентирање криминалитета: искуства из света и Србије*, Београд: Прометеј, 105-130. Рад представља резултат кандидаткињиног рада на научно-истраживачком пројекту *Развој методологије евидентирања криминалитета као основа креирања ефикасних мера за његово сузбијање и превенцију*, који финансира Министарство просвете и науке РС. Рад се бави анализом светских и домаћих искустава у погледу евидентирања и приказа података о насилном криминалитету малолетника, уз истицање значаја транспарентности у овој области за планирање превентивних активности. Кроз анализу светских искустава у погледу извора података, начина евидентирања и врсте података који су доступни истраживачима, извршена је критичка анализа. Уз то, дати су и предлози за унапређење праксе у овој области у Републици Србији. Посебна пажња је посвећена анкети са самопријављивањем малолетничке делинквенције, чија примена у званичном мерењу насилног криминалитета малолетника пружа могућност долажења до сазнања, између осталог, и о најскривенијем облику насилног понашања малолетника - о насиљу које се одвија у оквиру породице.
2. Стевковић, Љ. (2012) Место жртве у евиденцијама насиља над децом. *Темида*, 3, стр. 77-88. Овај рад такође представља резултат кандидаткињиног рада на научно-истраживачком пројекту *Развој методологије евидентирања криминалитета као основа креирања ефикасних мера за његово сузбијање и*

превенцију, који финансира Министарство просвете и науке РС. Кроз приказ светских искустава у погледу евидентирања насиља над децом, посебно насиља у породици, у раду је извршена критичка анализа приступа у Републици Србији у овој области, уз указивање на оскудност података о деци жртвама, њиховим и карактеристикама извршилаца, података који су погодни за узврђивање профила жртве и насилника, као и фактора ризика насилне виктимизације деце. На основу извршене анализе указано је на могућност планирања сузбијања овог распрострањеног облика насиља у породици.

3. Стевковић, Љ. (2009) Концепт ресторативне правде као савремени друштвени одговор на криминалитет малолетника. У: М. Благојевић (ур.) *Превенција криминала и социјалних девијација*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 245-257. У раду је, на основу детаљног прегледа домаће и стране литературе, дат приказ концепта ресторативне правде у свету као и ресторативних програма за малолетнике и њихове ефикасности. Рад је завршен критичким приказом концепта ресторативне правде у малолетничком правосуђу Републике Србије.
4. Стевковић, Љ. (2007) Насилна виктимизација као фактор ризика за насилно криминално понашање малолетника. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 1-2, стр. 309-321. Рад се бави криминолошким последицама насилне породичне виктимизације деце. На основу обухватног прегледа резултата иностраних истраживања извршена је критичка анализа повезаности искуства посредне и непосредне насилне виктимизације у породици, на једној страни, и насилног криминалног понашања у периоду малолетства, на другој страни.

III. ОБРАЗЛОЖЕНИ КРИТЕРИЈУМИ И РАЗЛОЗИ НА ОСНОВУ КОЛИХ СЕ ЗАСНИВА ПОЗИТИВНА ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТКИЊА ПОДОБНА ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Увидом у биографију, магистарску тезу и објављене научне радове кандидаткиње Љиљане Стевковић, Комисија је закључила да је кандидаткиња

подобна да ради докторску дисертацију коју предлаже. Позитивна оцена је посебно заснована на садржају и квалитету до сада објављених радова и магистарске тезе кандидаткиње, на основу чега јасно проистиче њена способност за теоријска и емпиријска истраживања, односно њен смисао за научни рад. Кандидатиња се у својим досадашњим радовима бавила темама попут породичног насиља у ширем смислу, насиља над децом као фактора каснијег насилничког понашања, као и неким питањима везаним за малолетничку делинквенцију. Све то представља одличну основу за рад на теми докторске дисертације коју предлаже, а која ће јој омогућити да повеже и даље унапреди своја досадашња истраживачка интересовања и способности.

IV. ОЦЕНА О ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За менторку је предложена др Весна Николић-Ристановић, редовни професор Факултета за специјалну рехабилитацију и едукацију. Библиографија др Весна Николић-Ристановић, поред осталог, обухвата следеће радове који су сродни и блиски контексту и теми коју кандидаткиња Стевковић предлаже, као и пет радова у часописима који се налазе на SSCI листи.

1. Николић-Ристановић, В. (2012) Криминалитет малолетника или малолетничка делинквенција: појмовно одређење и његов значај. *Ревија за криминологију и кривично право*, 1-2, стр. 183-188
2. Николић-Ристановић, В. (2011) Feminist research and activism on violence against women: linking the local and the global, *Feminist Theory & Activism in Global Perspective: Feminist Review Conference Proceedings*, e21-e35, <http://www.palgrave-journals.com/fr/conf-proceedings/n1s/index.html> (SSCI)
3. Николић-Ристановић, В. (2010) *Насиље у породици у Војводини* (ур.). Нови Сад: Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова.
4. Nikolić-Ristanović, V. (2004) Domestic violence and social transition: contributing factors, protection and prevention. In: K. Gonzol, M. Levay (Eds.) *New tendencies in*

Crime and Criminal Policy in Central and Eastern Europe, Bibor Kiado, Miskolc, str. 75-90

5. Nikolić-Ristanović, V. (2004) Post-communism: women's lives in transition. *Feminist Review*, 76, str. 2-4. (SSCI), urednica teme broja i Editorial

6. Nikolić-Ristanović, V. (2004) Which model of truth and reconciliation is the most appropriate for the former Yugoslavia. *Feminist Review*, 76, str.123-126 (SSCI)

7. Николић-Ристановић, В. (2003) Кривично дело насиље у породици у друштвеном контексту и правном систему Србије и Црне Горе. *Темуда*, 2, стр.5-11

8. Nikolić-Ristanović, V. (2003) Refugee Women in Serbia - Invisible Victims of War in the former Yugoslavia. *Feminist Review*, 73, str. 104-114 (SSCI)

9. Nikolić-Ristanović, V. (2002) *Social Change, Gender and Violence: Post-Communist and War-Affected Societies*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London: Kluwer.

10. Николић-Ристановић, В. (2002) *Породично насиље у Србији* (Ур.). Београд: Виктимолошко друштво Србије и Прометеј.

11. Николић-Ристановић, В. (2000) *Од жртве до затворенице: насиље у породици и криминалитет жена*. Београд: Виктимолошко друштво Србије, Институт за криминолошка и социолошка истраживања

12. Nikolić-Ristanović, V. (1999) Living without Democracy and Peace: Violence Against Women in the former Yugoslavia. *Violence against Women*, 1, str. 49-63 (SSCI)

Комисија сматра да др Весна Николић-Ристановић испуњава све услове за ментора докторске дисертације мр Љиљане Стевковић.

IV. ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

1.Оцена формулације назива тезе (наслова)

Комисија сматра да је предложени наслов дисертације *Породично насиље малолетних лица* подобан и да одговара предложеној садржини и предмету рада.

2. Оцена предмета (проблема) истраживања

Имајући у виду недостатак сазнања о породичном насиљу малолетних лица на просторима Републике Србије, као и велики број светских истраживања која указују на његову високу преваленцу и озбиљне бихејвиоралне, психичке, физичке, породичне, социјалне и криминолошке последице, кандидаткиња Љиљана Стевковић је предмет истраживања докторске дисертације одредила као породично насиља малолетних лица у Србији.

Како би се обухватило насилно понашање које у оквиру породице врше деца, млађи и старији малолетници, за потребе истраживања све три законски одређене узрасне категорије обухваћене су термином *малолетно лице*. Под малолетним лицем се у складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица подразумевају све особе од рођења до навршених 18 година живота. При томе, термин је родно неутралан, и односи како на малолетна лица мушког, тако и женског пола.

Под породичним насиљем малолетних лица кандидаткиња подразумева *примену физичке и психичке силе према члановима породице од стране малолетног лица којом се угрожава домен сигурности и однос поверења, и испољава моћ и контрола малолетног лица над члановима породице са којима је у сродству по правој линији*. Појмом породичног насиља малолетних лица обухваћени су сви насилни поступци без обзира да ли су се догодили једном или више пута. Овако дефинисано породично насиље малолетних лица се с обзиром на однос између жртве и насилног малолетног лица испољава као насиље према родитељима, насиље према браћи и сестрама (сиблинг насиље) и насиље према бакама и декама, па ће се и рад бавити овим трима врстама породичног насиља малолетних лица.

Проблем на који се односи предмет дисертације је веома актуелан и важан, а код нас готово у потпуности неистражен, и теоријски и емпиријски. Из тога проистиче потпуна подобност предложеног предмета истраживања, који треба да омогући систематски увид у феноменологију и етиологију породичног насиља малолетних лица, да допринесе његовом теоријском објашњењу и да на основу укупних резултата предложи одговарајуће мере друштвеног реаговања.

3. Оцена познавања проблематике на основу изабране литературе

Кандидаткиња је као полазну литературу докторске дисертације навела 96 библиографских јединица. При томе, неке од предложених референци које се односе на проблематику насиља у породици и породичног насиља малолетних лица су:

Agnew, R., Huguley, S. (1989) Adolescent violence toward parents. *Journal of Marriage and Family*, 3, стр. 699-711

Brezina, C. (1999) Teenage violence towards parents as an adaptation on family strains: Evidence from national survey of male adolescents. *Youth and Society*, 30, стр. 416-444

Browne, K., Hamilton, C. (1998) Physical violence between young adults and their parents: associations with a history of child maltreatment. *Journal of Family Violence*, 1, стр. 59-79

Calvete, E., Orue, I., Gamez-Guadix, M. (2012) Child-to-parent violence: emotional and behavioral predictors. *Journal of Interpersonal Violence*, 4, стр. 755-772

Duncan, R. D. (1999) *Peer and sibling aggression: An investigation of intra- and extra-familial bullying*. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, стр. 871-886

Flowers, B. R. (2002) *Kids who commit adult crimes: Serious criminality by juvenile offenders*. New York: The Haworth Press

Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., Edwards, J. N. (2005) Physical violence between siblings: A theoretical and empirical analysis. *Journal of Family Issues*, 8, стр. 1103-1130

Југовић, А. (2012) Малолетнички криминал у савременом друштву: обележја, узроци и ефективни програми социјалне интервенције. У: Л. Крон (ур.) *Деликт, казна и могућности социјалне профилаксе*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 257-277

Николић-Ристановић, В. (1984) *Утицај жртве на појаву криминалитета*. Београд: ИРО Светозар Марковић

Николић-Ристановић, В. (2010) *Насиље у породици у Војводини*. Нови Сад: Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова

- Mackey, A. L., Fromuth, M. E., Kelly, D. B. (2010) The association of sibling relationship and abuse with later psychological adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 6, стр. 955-968
- Neno, R., Neno, M. (2005) Identifying abuse in older people. *Nursing Standard*, 3, стр. 43-47
- Newburn, T., Stanko, E. A. (1994) *Just Boys Doing the Business?* London: Routledge
- Nofsiger, S., Kurtz, D. (2005) Violent lives: A lifestyle model linking exposure to violence to juvenile violent offending. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 3, стр. 3-26
- Pagani, L., Tremblay, R. E., Nagin, D., Zoccolillo, M., Vitaro, F., McDuff, P. (2009) Risk factor models for adolescent verbal and physical aggression toward fathers. *Journal of Family Violence*, 24, стр. 173-182
- Parentline Plus (2010) *When family life hurts: family experience of aggression in children*. London: Parentline Plus
- Rosado, L.M. (2000) *The pathways to youth violence: How child maltreatment and other risk factors lead children to chronically aggressive behavior*. American Bar Association Juvenile Justice Center, Juvenile Law Center
- Roscoe, B., Goodwin, M. P., Kennedy, D. (1987) Sibling violence and agonistic interactions experienced by early adolescents. *Journal of Family Violence*, 2, стр. 121-137
- Simonelli, C. J., Mullis, T., Elliot, A. N., Pierce, T. W. (2002) *Abuse by siblings and subsequent experience of violence within the dating relationship*. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, стр. 103-121
- Стевановић, И. (1999) Насиље у породици и малолетничка делинквенција. *Темуда*, 3-4, стр. 43-48
- Стевановић, И. (2000) Етиологија малолетничког преступништва. У: В. Чок (ур.) *Годишњак*. Београд: Југословенски центар за права детета, стр. 127-144.
- Walsh, J. A., Krienert, J. L. (2009) A decade of child-initiated family violence: Comparative analysis of child-parent violence and parricide examining offender, victim and event characteristics in national sample of reported incidents 1995-2005. *Journal of Interpesonal Violence*, 9, стр. 1450-1477

На основу изабране литературе може се закључити да је кандидаткиња веома добро упозната са проблематиком на коју се односи докторска дисертација коју предлаже.

4. Оцена циљева истраживања

Предложени пројекат докторске дисертације кандидаткиње Љиљане Стевковић има теоријски и практични циљ. Теоријски циљ рада се огледа у систематизовању и критичкој анализи досадашњих теоријских и емпиријских сазнања и у долажењу до сазнања о феноменолошким и етиолошким карактеристикама породичног насиља малолетних лица у Србији. Конкретније, под тим се подразумева долажење до сазнања о узроцима, распрострањености, структури и карактеристикама насиља које малолетна лица врше према родитељима, браћи и сестрама, и бакама и декама.

Практични циљ истраживања произилази из теоријског и подразумева, да се на основу досадашњих емпиријских сазнања, и резултата квантитативног и квалитативног истраживања које кандидаткиња планира да реализује у оквиру докторске дисертације, предложи мере усмерене на сузбијање породичног насиља малолетних лица и заштиту како жртава, тако и самих малолетних насилника.

Циљеви истраживања су јасно дефинисани и у потпуности су у складу са предложеним предметом и методологијом истраживања.

5. Оцена очекиваних резултата (хипотезе)

Предлог докторске дисертације кандидаткиње Љиљане Стевковић садржи 9 хипотеза које ће бити тестиране у склопу квантитативног и квалитативног истраживања:

- X1 Породично насиље малолетних лица је значајно распрострањено у Србији
- X2 У Србији је највише заступљено сиблинг насиље

- X3 Малолетна лица мушког пола су насилнија према члановима породице од малолетних лица женског пола
- X4 Мајке су чешће жртве родитељског насиља од очева
- X5 Са узрастом малолетног лица опада учесталост породичног насиља
- X6 Конзумирање алкохола и дроге је повезано са породичним насиљем малолетних лица
- X7 Непосредна и посредна рана насилна виктимизација су повезане са породичним насиљем малолетних лица
- X8 Структура, односи у породици и стилови васпитања су повезани са породичним насиљем малолетних лица
- X9 Породично насиље малолетних лица има високу тамну бројку због неспремности жртава да пријаве насиље малолетних чланова породице

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања и проблемима идентификованим приликом анализе релевантне литературе и резултата иностраних истраживања породичног насиља малолетних лица, кандидаткиња Стевковић је навела следеће резултате које очекује од истраживања породичног насиља малолетних лица у Србији:

- а) потврђивање претпоставке да је породично насиље малолетних лица распрострањено у Србији, уз утврђивање преваленце и инциденце
- б) идентификовање фактора који утичу на насилно понашање малолетних лица према члановима породице
- в) идентификовање основних карактеристика насилног малолетног лица, жртава, породице и насилног инцидента што ће послужити као основа за формирање профила малолетног насилника и жртава
- г) и за крај, очекује се да ће резултати послужити као основ за креирање промена на плану друштвеног препознавања овог скривеног облика породичног насиља и јаснијег дефинисања механизма деловања и институција ван кривичноправног система којима се породица може обратити за помоћ, како индивидуалну, за жртву и насилног малолетника, тако и помоћ за породицу као целину.

Све предложене хипотезе и очекивани резултати конципирани су на бази истраживања постојеће литературе и указују на одличну упознатост кандидаткиње са постојећим истраживањима, на једној страни, и на њену способност за реализацију емпиријског истраживања које предлаже, на другој страни.

6. Оцена плана рада

План и полазна структура рада такође указују на јасну идеју, предмет и јасне циљеве које је кандидаткиња поставила. Полазну структуру рада чине следеће основне целине, које су у предлогу детаљније разрађене:

Уводна разматрања

Породично насиље малолетних лица

Етиологија породичног насиља малолетних лица

Теорије које објашњавају породично насиље малолетних лица

Емпиријско истраживање

Закључна разматрања и препоруке.

7. Оцена метода и узорка истраживања

У оквиру докторске дисертације кандидаткиња је планирала да примени квантитативни и квалитативни метод.

Квантитативно истраживање, које има за циљ долажење до података о распрострањености, карактеристикама и факторима који утичу на породично насиље малолетника, биће реализовано на репрезентативном узорку од 1800 ученика 12 основних и 12 средњих школа у Београду и Новом Саду, применом анкете са самопријављивањем малолетничке делинквенције. За потребе овог дела истраживања биће примењен модификовани стандардизовани упитник развијен у оквиру Међународне анкете са самопријављивањем малолетничке делинквенције (International Self-Reported Delinquency 3- ISRD3) у којој ће Република Србија по први пут учествовати 2013.године. Координаторка овог истраживања у Србији је

проф. Весна Николић-Ристановић, предложена менторка ове дисертације. Упитник се састоји из 11 стандардних модула са питањима којима се прикупљају подаци о испитанику, породици, школи, вршњацима, непријатним животним искуствима, виктимизацији и недозвољеним понашањима малолетних лица. Модификација упитника се огледа у додавању модула који се односе на предмет докторске дисертације, а у којима је детаљније обухваћена породична виктимизација испитаника и породично насиље малолетних лица.

Квалитативно истраживање ће бити реализовано на узорку од 30 жртава породичног насиља малолетних лица идентификованих применом анкете о виктимизацији у општој популацији. Одабир испитаника за квалитативно истраживање биће извршен применом анкете о виктимизацији на узорку од 200 испитаника. У квалитативном истраживању проблем породичног насиља малолетних лица ће бити сагледан из угла жртава. На тај начин ће се употпунити подаци прикупљени у квантитативном истраживању у погледу карактеристика жртава и починиоца. Поред тога ће се добити детаљније информације о појавним облицима у смислу примењених поступака, учесталости, начина извршења. Такође, квалитативним истраживањем ће се утврђивати на који начин жртве перципирају насилно понашање малолетних лица, да ли су се обраћале за помоћ поводом тога, и који су разлози необраћања за помоћ.

Применом квантитативног и квалитативног метода пружа се могућност прикупљања богате истраживачке грађе о предмету истраживања. Такође, избор две најпоузданије технике за долажење до сазнања о делинквентним понашањима са високом тамном бројком уопште, и посебно о малолетничкој делинквенцији и насиљу у породици, представља адекватан методолошки присуп за емпиријско истраживање које се предлаже.

8. Оцена методе статистичке обраде података и осталих релевантних података

Податке прикупљене у квантитативном и квалитативном истраживању кандидаткиња ће анализирати применом, предмету и методу прикупљања података

прилагођеним и подобним методатама квантитативне и квалитативне анализе. При томе, подаци добијени у квантитативном истраживању биће анализирани применом:

1. метода дескриптивне статистике – фреквенције, проценти, аритметичка средина, стандарна девијација, мод
2. метода корелационе анализе – Хи квадрат тест, коефицијент контингенције, Cramerov V-коефицијент
3. методом регресивне анализе којом ће се настојати да се потврди или оповргне каузални однос између сета зависних и независних варијабли
4. факторском анализом којом ће се настојати да се издвоје фактори који утичу на насиље малолетних лица према родитељима, сиблинг насиље и насиље према бакама и декама

Подаци из квантитативног истраживања биће анализирани уз помоћ компјутерског програма SPSS 19.0. Подаци добијени у квалитативном истраживању биће анализирани применом квалитативне методологије, уз помоћ компјутерског програма ATLAS. Резултати истраживања биће приказани графички и табеларно, у апсолутним и релативним вредностима.

VI. ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТКИЊЕ

На основу наведених података о кандидаткињи Комисија закључује да је мр Љиљана Стевковић подобна за израду докторске дисертације. Такође, на основу анализе предлога докторске дисертације у целини, и, посебно њеног наслова, предмета, циљева, познавања проблематике на основу изабране литературе и метода, Комисија закључује да је тема коју је кандидаткиња предложила подобна за израду докторске дисертације. На основу наведених података о менторки, Комисија закључује да је проф. Весна Николић-Ристановић подобна за менторку предложене докторске дисертације.

На основу свега изнетог, Комисија предлаже Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију да позитивно оцени подобност кандидаткиње Љиљане Стевковић и предложене докторске дисертације *Породично насиље малолетних лица*, а да се за менторку именује др Весна Николић-Ристановић, редовни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду.

У Београду,
15.4.2013.

Чланови Комисије:

1.Проф. др Весна Николић-Ристановић,
редовни професор Факултета за
специјалну едукацију и рехабилитацију,
Универзитета у Београду

2.Проф. др Александар Југовић, ванредни
професор Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију,
Универзитета у Београду

3. Др Ивана Стевановић, научни сарадник,
Институт за криминолошка и социолошка
истраживања, Београд